

Raimon Casellas

contra el Cercle Artístic de Sant Lluc

JORDI CASTELLANOS I VILA

El Cercle Artístic de Sant Lluc, que en els primers anys de la seva existència s'anomenava Círculo Artístico de San Lucas, fou creat el 1893, a Barcelona. Dues grans personalitats eren el nucli de l'entitat: Joan Llimona, el pintor, i el Dr. Josep Torras i Bages, un dels grans teòrics del catalanisme conservador que, posteriorment, seria bisbe de Vic. Sigui amb intenció expressa, sigui portada per les circumstàncies, el cert és que l'entitat, des del mateix moment de la seva creació, es veié enfrontada al grup capdavanter dels artistes catalans. Quedaven lluny ja els anys que Manuel Milà i Fontanals, des de la seva càtedra a la Universitat, havia dirigit els moviments artístics i literaris cap a un esteticisme "moralitzador", romàntic i conservador. Des dels anys vuitanta, els corrents positivistes i racionalistes del segle XIX europeu, havien imposat a Catalunya el Naturalisme i el Realisme artístic i literari que, en començar la darrera dècada del segle, entraven també en crisi i donaven pas a uns corrents empeltats en les filosofies heterodoxes d'un Nietzsche, un Carlyle, un D'Annunzio, etc. Era el Modernisme. En el camp de l'art volia dir l'assimilació de l'Impressionisme, del Simbolisme, del Decadentisme, del Pre-rafaelisme anglès, etc. Una veritable febre per la innovació i per l'europeïtzació, pels tons decadents, per la sensualitat, s'apoderà dels artistes més joves, els quals iniciaren una campanya de rebuig de la pintura històrica

i romàntica i, aviat, del realisme. Les exposicions anuals de Santiago Rusiñol i Ramon Casas, des del 1891, marcaven la norma. Al seu costat, Raimon Casellas, des de "L'Avenç" i, sobretot, des de "La Vanguardia", com a crític artístic, esdevingué el teòric del moviment.

Enfront d'aquestes tendències, el Cercle Artístic de Sant Lluc intentava agrupar els artistes catòlics per tal de "cristianitzar" el moviment. Molts d'ells havien adoptat l'estètica modernista, com a mínim en l'aspecte tècnic, encara que en rebutgessin el fons bàsicament pagà. Molts d'ells mantenien constants relacions personals amb els modernistes i, fins i tot, arribaren a ésser veritables capdavanters del moviment. Recordem, per exemple, un Alexandre de Riquer o els germans Joan i Josep Llimona. Ara bé, a part de les posicions personals de cada un dels artistes, el Cercle, com a entitat, mantingué unes posicions reaccionàries que el portaren a constants enfrontaments amb el grup neoidealista d'en Rusiñol.

Raimon Casellas, en la ressenya de l'acte inaugural que publicà a "La Vanguardia" (19-IV-1893), féu constar amb ironia els punts de desacord amb les tesis modernistes. Comentant l'exposició de pintura que allí se celebrava, remarcà la contradicció existent entre l'"espíritu de libertad y pureza de intención" que defensaven els expositors del Cercle, amb el to moralis-

LLETRES

ta d'aquella "estancia, de la que están cuidadosamente excluidos los cuadros o dibujos donde figuren desnudos de mujer", i, amb ironia, afegia: "En el salón de entrada vése ya dispuesto el hemicíclo para la clase del natural que, como se supone, se limitará al estudio del modelo masculino".

Des d'aleshores Casellas tingué en compte, en les seves crítiques, l'existència d'aquest grup i no perdé cap ocasió d'alliçonar els artistes sobre l'art religiós tal com ell el concebia, ensems que criticava el "missionalisme" del Cercle. Així, el 13-IV-1893, solament uns dies després de la inauguració del Cercle, aprofitant l'ocasió que li oferia l'estudi d'una estàtua de Sant Francesc exposada per Fuxà, donà la seva visió de l'art religiós partint d'una concepció bàsicament panteïsta: la naturalesa és inseparable de la vida interior i del misticisme i, per tant, l'obra d'art ha de tendir a descobrir en la realitat externa aquesta segona dimensió que no apareix a primera vista. A través de la recerca de la naturalesa com a element de bellesa en si mateix, cal arribar a un art de concepció espiritualista, enfront de la religiositat moralitzant, externa i puritana del Cercle. Recolzant-se en la figura de Sant Francesc, escriví: "Como favorito de la gracia no necesita de vehementes esfuerzos ni de extensas concentraciones para llegar a la visión de Dios, puesto que, llevándole en sí mismo, le ve, le oye, le toca, le siente en todas las esferas del Universo, lo mismo en las criaturas, que en la naturaleza, que en la materia inerte".

¿Què aportava, per tant, el Cercle al panorama artístic de fi de segle? Raimon Casellas, en les crítiques que dedicà a la primera exposició de l'entitat, celebrada el mes de novembre

de 1894, els acusava perquè mentre atacaven el Modernisme, l'imitaven, però, com que no enteníen el veritable espiritualisme i misticisme del moviment, les obres del grup resultaven males imitacions. Sarcàstic, exclamava: "Entonces vimos claro, entonces comprendimos que los alardes de mundanidad constituían la tónica general de aquella exposición, en el contenido y en el continente. Los paisajes rientes y fin de siglo... El misticismo, amable y modernista... Los reclinatorios, verdaderos muebles de *boudoir*... El salón, convertido en *serre chaude*...". L'obra d'aquests artistes catòlics era, per tant, una imitació dels modernistes, però, n'imitaven tan sols l'aspecte "mundà" perquè no sabien comprendre el veritable "misticisme" del moviment. I quan l'obra era de qualitat, com en el cas de Joan Llimona, queia en el gran error d'anteposar l'apostolat a l'art i feia, per tant, pintura de tesi. Casellas que, lluitant en favor de l'art per l'art, s'havia enfrontat a la "pintura d'anècdota" i al "quadro d'història", s'enfrontava en aquesta ocasió a la pintura de tesi: "El espíritu evangélico de Llimona se ha visto siempre perseguido por la monomanía de la tesis. El prurito de argüir, de demostrar, propio de dialécticos e indigno de artistas, ha estorbado mil veces la tarea del pintor". Segons ell, la pintura i l'argument, l'art i la tesi, es destrueixen l'un a l'altre. L'art és síntesi, expressió; no argumentació ni ideologia. Com havia fet explícit en l'article sobre el Sant Francesc de Fuxà i en els estudis sobre la pintura gòtica, en defensa del pre-rafaelisme anglès, Casellas mantenia una actitud favorable a la pintura cristiana mentre aquesta fos pintura, no argument. Justament fou el modernisme el moviment que revalorà la pintura cristia-

na. La mateixa crítica a Llimona acaba amb una defensa de l'esperit religiós com a informador de l'art, i no pas com a subordinador, i amb una petició a l'autor perquè destrueixi el quadre, cosa que, segons J. F. Ràfols, succeí. Com a Llimona Casellas crítica, en una altra ocasió, Soler de les Casas quan aquest exposà *El primer resplandor del Socialismo*, perquè en el títol intentava convertir en pintura de tesi un magnífic paisatge: "Si realmente hay un resplandor, no es el del socialismo, ni cosa simbólica que lo parezca, sino el del sol ordinario, del sol que vemos todos los días (si el tiempo lo permite)".

L'actitud de Casellas és paral·lela a la de Santiago Rusiñol, el qual, des de

París, escrivia a Casellas comentant els articles sobre la primera exposició del Cercle: "Me'ls rebentes pels tots quatre caires. Fins els deixes sense religió i, si ni això no els queda, no tindran pau ni en aquest món ni pau a l'altre. De totes maneres ells ja són uns Paus i Punyetes. De debò et dic que et felicito i et dono les gràcies per la part que em toca en el primer".

Les tensions entre el grup de l'art per l'art i el Cercle es feren, en aquests moments, molt tenses i la situació portà al boicot per part dels artistes de l'entitat a la tercera Festa Modernista de Sitges. Un dels moments de més tensió fou, potser, el provocat per la conferència del Dr. Torras i Bages als locals del Cercle, l'1 de març de 1894,

sobre el tema *De la fruïció artística*. En ella, donà un contingut sòlid i documentat als objectius de l'"art apostòlic" que provocà, evidentment, les iras del grup de l'art per l'art. Casellas no la contestà directament, però fou, probablement, qui redactà la ressenya de "La Vanguardia" que consisteix en una exposició esquemàtica, freda i distanciada dels punts de la conferència i, sota una aparença d'objectivitat, deixa entreveure tot un fons sarcàstic. Diu, per exemple: "Atacó las escuelas modernistas, el impresionismo, el simbolismo y el misticismo estrambótico, en cuyos esfuerzos de sugestión se revela la presencia del espíritu maligno, la *elocuencia del diablo*, como exclama Goethe, o el *Serafín comunero*, según la expresión de Quevedo". Rusiñol, que en aquells moments era a Florència, comentà a Casellas: "He vist que un capellà va donar una conferència als de Sant Lluc i va parlar en contra de l'impressionisme, misticisme i simbolisme dient que eren no sé quina mena de pecats. Només faltava que se'ns hi fiqués el clero i ens excomuniqués. Després es queixen si un diu disbarats de la seva religió i mai no n'havem dit ni la meitat dels que diuen ells de la nostra. Vaig veure que a Sant Tomàs, ni a Sant Agustí, tampoc no li agradava l'impressionisme. Es collonut i és d'allò més graciós que es

pot llegir i tot això, dit en temps de quaresma, encara té més *lloillo*." I afegia: "Vaig llegir el teu segon article de Can Parés. Ets el nostre pare-pedaç i, ja t'ho he dit moltes vegades, ens defenses més bé del que ens mereixem, i contestes millor del que es mereixen aquesta colla de *milocas*".

En efecte, Casellas contestà al Cercle Artístic de Sant Lluc a través de les seves crítiques artístiques i es mostrà inflexible en la seva actitud. Des del seu punt de vista, el Cercle estava destinat a complir un paper dins l'art català, però havia fracassat perquè l'objectiu que perseguia com a corporació no era pròpiament artístic, sinó religiós. Convertien l'art en un mitjà, no pas en un objectiu vàlid per ell mateix, que se serveix dels elements religiosos i místics per a penetrar i expressar tot allò que és misteriós, sobre-humà o espiritual. Això, segons Casellas, era "como marca de fábrica" que havia provocat que, tot just nascuda, la corporació aparegués ja "estacionada, detenida en su crecimiento, abocada a la decrepitud". I afegia: "¿Qué duda tiene para nadie que, de haberse sentido con bastante fe para la empresa, el Circulo de San Lucas hubiera podido ostentar entre nosotros la representación de estas generosas corrientes espiritualistas que invaden y funden el arte de nuestros días?"

TEATRE:

FORMA i CONTINGUT

JOSEP A. CODINA

Recordo haver llegit, una vegada, una declaració de Louis Jouvet, en la qual deia que a ell sempre li agradava assistir a una representació teatral perquè, per dolent que fos l'espectacle, sempre en treia un partit positiu. L'actuació directa de l'actor, la participació silenciosa però atenta del públic de vegades, d'altres la reacció sorollosa, protestatària, el portaven sempre al replantejament del teatre que ell feia i a la recerca de noves formes, de noves solucions.